

15. ПЕДАГОГІКА

УДК

*Людмила Малинівська
(Житомир, Україна)*

ОСВІТЯНСЬКИЙ НАПРЯМОК З ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЯК МОДЕЛЬ З БЕЗПЕКИ ПРИ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Анотація.

Ключові слова:

Актуальність теми. Проблема цивільної захисту сьогодні набуває великого значення. Адже науково-технічний прогрес, з одного боку, покращує життя людей, а з іншого підвищує ризик виникнення аварій і катастроф. Це впливає з того, що на території України розміщена велика кількість потенційно небезпечних об'єктів – підприємств нафтової, газової та хімічної промисловості. Надзвичайні ситуації, які виникають, об'єктивно довели необхідність розуміння важливості цивільного захисту.

В системі освіти ця проблема вирішується різними шляхами, один з яких цілеспрямована підготовка учасників навчально-виховного процесу до оволодіння знаннями, уміннями та навичками діяти в умовах надзвичайної ситуації.

Одним із завдань загальної середньої освіти – виховання свідомого ставлення особистості до свого здоров'я, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження та зміцнення фізичного і психічного здоров'я учнів.

Пріоритетним завданням розвитку нашої держави є постійний захист людини, починаючи з дитинства, коли відбувається становлення особистості, формується фізичне та психічне здоров'я, засвоюються загальнолюдські

цінності. Сучасні учні формуються в складний період соціальних, економічних, екологічних умовах та докільля може стати небезпечним для дитини, яка тільки-но набуває життєвого досвіду.

Від того, як адаптована дитина до навколишнього середовища, що є регулятором її поведінки, від сформованості елементарних навичок безпеки та самозахисту часто залежить її власне здоров'я та життя.

У системі захисту учнів у школах здійснюється комплекс заходів, спрямований на захист людей від негативного впливу аварій, катастроф, стихійних лих та їх наслідків, надання допомоги при НС.

Підготовка школярів з питань захисту проводиться завчасно з урахуванням можливих небезпек і загроз за програмою основи здоров'я, основ безпеки життєдіяльності та, починаючи з передвипускного класу, за відповідним розділом програми допризовної підготовки юнаків – ЦО, що повинно передбачатися навчальними планами і програмами середніх закладів освіти.

Навчання з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності – це запланований процес, що має на меті набуття знань і досвіду, які сприяють корегуванню ставлення людини до власної безпеки та оточення, розвиває їх практичні навички самозахисту в умовах зростаючого психологічного навантаження у надзвичайних ситуаціях.

Аналіз літературних джерел. Культура безпеки як компонент змісту освіти включає систему знань, способів діяльності, основна функція яких - формування і розвиток в учнів готовності до профілактики та мінімізації шкідливих і небезпечних факторів. Ця тема досліджувалась багатьма вченими. Зокрема, нею займались: В.Н. Мошкін, Л.Н. Горіна, Л.А. Михайлов, В.В.Попадейкін, Ю.В. Репін, А.М. Якупов, С.В. Петров, Ю.Л. Воробйов, В.В.Гафнер, О.В. Силаков, М.І. Стеблюк, В.М. Шоботов та ін. [5, с. 36].

О.В.Силаковим виділені наступні цілі та завдання формування культури безпеки учнів в реалізації комплексної безпеки освітнього закладу:

- зниження кількості НС в освітній установі;

- постійна підтримка інтересу до безпеки та охорони праці;
- переконання працівників, які навчаються в необхідності заходів з безпеки та охорони праці;
- виховання свідомого ставлення до безпеки;
- популяризація нових засобів забезпечення безпеки;
- впровадження в навчально-виховний процес сучасних засобів охорони праці і безпеки;
- створення на кожному робочому місці здорових і безпечних умов праці та навчання [4].

Як вказує О.П. Депутат, перед новим навчальним роком мають бути проведені заходи з охорони праці. А саме, має бути перевірка справності інженерно-технічних комунікацій, обладнання і застосування заходів щодо приведення їх згідно правил і норм. Також має бути затверджено посадовими інструкціями з охорони праці щодо забезпечення безпеки життєдіяльності для працівників та учнів [3, с. 65].

І.В.Коваленко вважає, що обов'язково мають бути уточнені схеми евакуації дітей і персоналу. Крім того, щодня мають перевірятися евакуаційні виходи, проводиться перевірка наявності та справності засобів пожежогасіння [3, с. 75]. На думку І.С. Мужика, має бути проведено два навчальних тренування з евакуації педагогічних працівників та учнів.

М.І. Стеблюк наголошує на тому, що в школі має вестися робота по створенню безпечних умов збереження життя і здоров'я учнів і працівників, а також матеріальних цінностей школи від можливих нещасних випадків пожеж, аварій та інших надзвичайних ситуацій. Педагогічний колектив, конкретно кожен вчитель на уроках і поза ним є гарантом безпеки дитини під час навчального процесу [5, с. 34].

Цивільний захист для закладів освіти реалізується також на основі ЗУ «Про правові засади цивільного захисту». Цей закон визначає правові та організаційні засади у сфері цивільної оборони населення і територій від НС техногенного, природного чи військового характеру, повноваження органів

виконавчої влади та інших органів управління, порядок створення і застосування сил [6].

Правовою основою цивільної оборони є Конституція України, ЗУ «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру», «Про цивільну оборону України», «Про правовий режим воєнного стану», «Про пожежну безпеку», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».

Виклад основного матеріалу. Одним з найважливіших напрямків діяльності адміністрації школи щодо її реалізації є забезпечення техніки безпеки та охорони праці. Відповідно до чинного законодавства, в навчальних закладах України цивільний захист – постійна і обов'язкова складова управлінської діяльності керівника.

Нормативні документи вимагають від керівника навчально-виховного закладу постійної готовності функціонування об'єкта в умовах надзвичайних ситуацій техногенного, природного характеру, підвищення якості навчання з цивільного захисту та безпеки життєдіяльності і є запорукою зменшення небезпек, надзвичайних ситуацій та пов'язаних з ними матеріальних збитків і людських жертв.

Навчання дітей правил безпечної поведінки є складовою змісту освіти. Зрозуміло, що знаючи ознаки безпечного і небезпечного середовища, маючи певні уміння щодо поводження в надзвичайних ситуаціях, як у дошкільному віці, так і в майбутньому, дитина не стане винуватцем їх виникнення, зможе допомогти іншим та захистити себе.

Заходи з цивільної оборони і захисту працівників і учнів від надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру здійснюється відповідно до Конституції України, нормативно-правовими актами Президента та КМ, нормативно-правовими актами Міністерства освіти та науки. Загальноосвітні школи входять в єдину державну систему попередження і ліквідації надзвичайних ситуацій і діє на об'єктовому рівні.

У школах мають бути розроблені та затверджені наступні документи: плани, інструкції (Інструкція з пожежної безпеки, інструкція з електробезпеки, інструкція по правилам дорожньо-транспортної безпеки); накази («Про порядок забезпечення пожежної безпеки», «Про затвердження плану заходів з електробезпеки», «Про призначення відповідального за електрогосподарство установи», «Про охорону праці та дотримання правил техніки безпеки», «Про профілактику дитячого дорожньо-транспортного травматизму») тощо [1].

Крім того, перед проведенням масових заходів школи проводиться перевірка протипожежного стану школи на відповідність вимогам безпеки, має бути оформлений стенд з правилами пожежної безпеки [3, с. 78].

Існує перелік документів з цивільного захисту загальноосвітніх шкіл: наказ начальника ЦО про організацію і ведення цивільної оборони в навчальному закладі; план дій і реагування на НС управління та сил навчального закладу: в режимі повсякденної діяльності; в режимі підвищеної готовності; в режимі НС [6]. Довгостроковими документами ЦО є: - план цивільного захисту; - наказ про організацію і удосконалення цивільного захисту; план розвитку і удосконалення цивільної оборони; план підготовки та підвищення кваліфікації керівного складу викладачів нормативних дисциплін «Цивільна оборона», «Основи безпеки життєдіяльності».

Всі заходи по ЦО в навчальному закладі проводяться за розпорядженнями директора (начальника ЦО), штатними працівниками, викладачами. Для проведення заходів з ЦО в навчальних закладах створюються різні служби та формування. Формуваннями ЦО навчального закладу є загони, команди, групи, ланки тощо. Учні шкіл включаються до складу формувань ЦО і залучаються на навчання, що проводяться штабами. Основною метою навчання учнів загальноосвітніх шкіл є прищеплення навичок практичного використання засобів захисту та дій в надзвичайних ситуаціях [7, с. 81].

Система комплексної безпеки передбачає стан захищеності освітнього закладу від реальних і прогнозованих загроз соціального, техногенного та природного характеру, що забезпечує його безпечне функціонування. Тому

немає важливішого завдання для освітнього закладу, ніж забезпечення безпечних умов проведення навчально-виховного процесу, які передбачають гарантії збереження життя і здоров'я учнів.

Комплексна безпека освітнього закладу – це сукупність заходів освітнього закладу, що здійснюються у взаємодії з органами місцевого самоврядування, правоохоронними структурами, іншими допоміжними службами і громадськими організаціями, забезпечення його безпечного функціонування, а також готовності співробітників і учнів до раціональних дій в надзвичайних ситуаціях [7, с. 76].

Формується і досягається комплексна безпека освітнього закладу в процесі реалізації наступних напрямків:

1. Робота з антитерористичної захищеності і протидії тероризму і екстремізму включає: проведення нарад, інструктажів та планерок з питань протидії тероризму та екстремізму; безперервний контроль виконання заходів щодо забезпечення безпеки; організацію взаємодії з правоохоронними органами та іншими службами, з батьківською громадськістю.

2. Роботу щодо забезпечення охорони освітнього закладу здійснюють працівники школи: в установі введено пропускний режим, воно обладнане пропускними турнікетами, організовано чергування посадових осіб, в наявності є список телефонів екстреної допомоги, правоохоронних органів, аварійних служб. На обладнаному місці має бути: стенд з ключами від дверей запасних виходів, приміщень школи, кнопка тривожної сигналізації, телефон (стаціонарний, мобільний), система оповіщення, медична аптечка, ліхтар.

3. Забезпечення пожежної безпеки включає: дотримання нормативно-правових актів, правил і вимог пожежної безпеки, а також проведення протипожежних заходів; забезпечення освітніх установ первинними засобами пожежогасіння відповідно до норм, встановлених Правилами протипожежного режиму в Україні; неухильне виконання вимог по усуненню недоліків з пожежної безпеки; вдосконалення системи оповіщення про пожежу та евакуації людей при пожежі; підтримання в належному стані шляхів евакуації та

запасних виходів. Регулярно мають проводитись заняття з основ пожежної безпеки, тренування по евакуації учнів і персоналу.

Висновок. Безпека школи є пріоритетною в діяльності адміністрації школи та педагогічного колективу. Об'єктом цієї діяльності є: охорона праці, правила техніки безпеки, цивільна оборона, заходи з попередження терористичних актів та контролю дотримання вимог охорони праці. Безпека школи включає всі види безпеки, в тому числі: пожежну, електричну, вибухонебезпечну. За останні роки помітилась позитивна динаміка щодо поліпшення матеріально-технічного забезпечення антитерористичних і протипожежних заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру», УПУ № 1809. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1809-14>

2. Закон України «Про Цивільну оборону України», ВРУ, № 2974 – XII, 1993р., № 555 – Київ, 1999 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2974-12>

3. Мужик І. С. Цивільна оборона / І. С. Мужик, І. В. Коваленко, О. П. Депутат. – Львів: Афіша, 2004. – 160 с.

4. Силаков О. В. Комплексна безпека освітнього закладу як найважливіша умова забезпечення безпечних умов проведення навчально-виховного процесу / О. В. Силаков. // Молодий вчений. – 2014. – С. 84–88.

5. Стеблюк М. І. Цивільна оборона / М. І. Стеблюк. – Київ: Урожай, 2004. – 316 с.

6. Постанова Кабінету Міністрів України № 1099 від 15 липня 1998 року «Про порядок класифікації надзвичайних ситуацій». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1099-98-%D0%BF>

7. Шоботов В. М. Цивільна оборона: навчальний посібник / В. М. Шоботова. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 117 с.